6. Čtyřúhelníky, mnohoúhelníky, hranoly

6.1. Základní pojmy

6.1.1. n – úhelník

n - úhelník pro n > 2 je geometrický obrazec, který má n vrcholů (stran, vnitřních úhlů).
Rozlišujeme : trojúhelník, čtyřúhelník, pětiúhelník, šestiúhelník, …..

Trojúhelník byl učivem 6. ročníku.

6.1.2. Členění čtyřúhelníka

Čtyřúhelník je geometrický obrazec, který má čtyři vrcholy (strany).

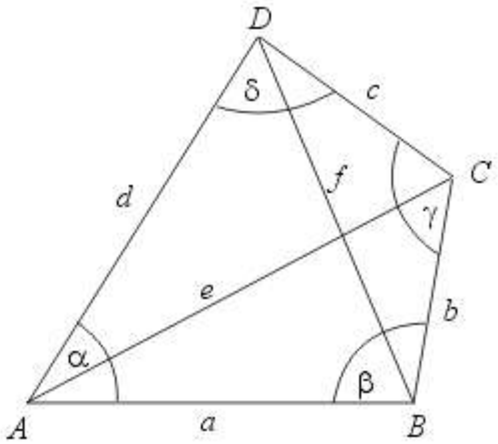

A, B, C, D ... vrcholy čtyřúhelníku
AB = a, BC = b, CD = c, DA = d ... strany čtyřúhelníku
$\alpha, \beta, \gamma, \delta$ ... vnitřní úhly čtyřúhelníků
AC = e, BD = f … úhlopříčky čtyřúhelníku

Vrcholy se popisují proti směru hodinových ručiček.

Podle vztahu protilehlých stran **rozdělujeme čtyřúhelníky** na :
rovnoběžníky – obě dvojice protilehlých stran jsou rovnoběžné;
lichoběžníky – jedna dvojice protilehlých stran je rovnoběžná, druhá dvojice protilehlých stran je různoběžná;
různoběžníky – ani jedna dvojice protilehlých stran není rovnoběžná.

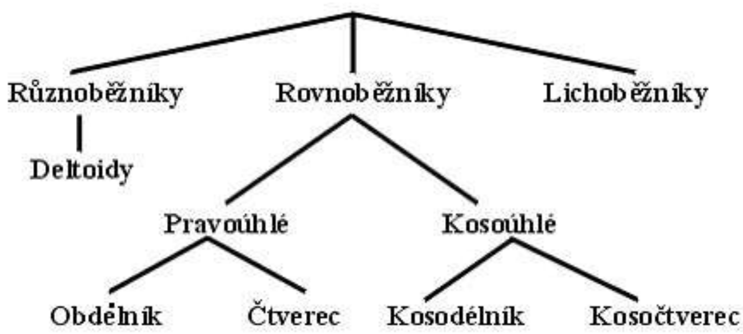

Obsah čtyřúhelníku je roven součtu obsahů dvou trojúhelníků, na které je možné čtyřúhelník rozdělit úhlopříčkou.

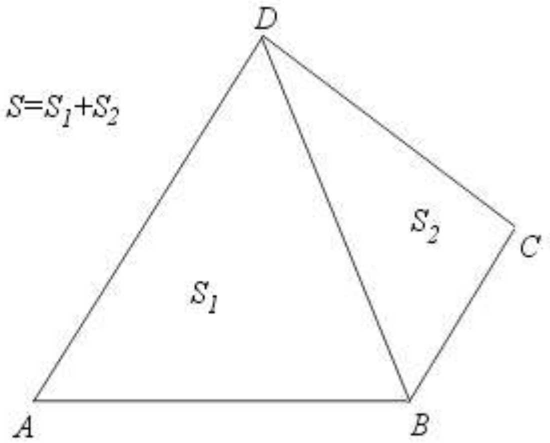

6.2. Rovnoběžník a jeho vlastnosti

6.2.1. Úhlopříčka

Úhlopříčka rovnoběžníka je úsečka, která spojuje dva protilehlé vrcholy rovnoběžníka.

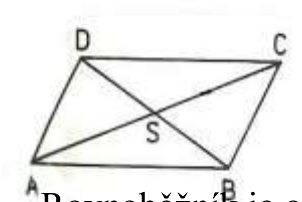

Průsečík úhlopříček **půlí úhlopříčky.**

Úhlopříčky se v rovnoběžníku **navzájem půlí.**

Rovnoběžník je obrazec **středově souměrný** podle průsečíku úhlopříček.

6.2.2. Úhly

Součet vnitřních úhlů v rovnoběžníku je 360º.

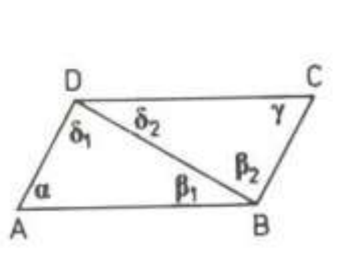

Důkaz : $\alpha + \beta_1 + \delta_1 = 180^\circ$

$\beta_2 + \gamma + \delta_2 = 180^\circ$

Sečteme-li tyto rovnice, pak dostaneme :

$\alpha + \beta_1 + \delta_1 + \beta_2 + \gamma + \delta_2 = 360^\circ$

$\boldsymbol{\alpha + \beta + \gamma + \delta = 360^\circ}$

Pro sousední vnitřní úhly rovnoběžníku platí, že jejich součet je 180 º.

Příklad 1: Jak velké jsou úhly čtyřúhelníku, jsou-li v poměru 8 : 9 : 10 : 13?

Pro protilehlé vnitřní úhly v rovnoběžníku platí, že velikost protilehlých úhlů je stejná (úhly jsou shodné).
Společný důkaz :
AB // CD a BC // AD $\Rightarrow$ vnější úhel k úhlu β je úhel stejně veliký jako úhel α (dvojice souhlasných úhlů).
Tento vnější úhel s úhlem γ tvoří dvojici střídavých úhlů $\Rightarrow$ $\boldsymbol{\alpha = \gamma}$.

Protilehlé strany rovnoběžníka mají stejnou velikost (jsou shodné).

6.2.3. Výška

Výška v rovnoběžníku je úsečka spuštěná z vrcholu na protější stranu.
Výška v rovnoběžníku je vzdálenost dvou rovnoběžných stran.

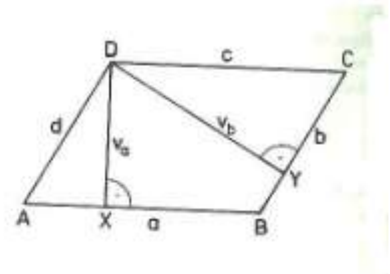

Každý rovnoběžník, kromě takového, který má všechny strany stejně veliké, má dvě dvojice stejně velikých výšek.

6.2.4. Obvod a obsah

Obvod rovnoběžníka $\quad$ **O = 2 . (a + b)**
Obsah rovnoběžníka $\quad$ **S = a . v_a**

Podle velikosti vnitřních úhlů dělíme rovnoběžníky :
pravoúhlé rovnoběžníky – vnitřní úhly rovnoběžníka jsou pravé
$\Rightarrow$ obdélník, čtverec
kosoúhlé rovnoběžníky – vnitřní úhly rovnoběžníka jsou kosé
$\Rightarrow$ kosodélník, kosočtverec

Příklad : Vypočtěte obvod rovnoběžníku, jehož strany mají délku a = 13 cm, b = 6 cm.
Řešení : O = 2 . (a + b)
O = 2 . (13 + 6)
O = 38 cm

Příklad : Vypočtěte obsah rovnoběžníku, který má stranu a = 3 cm a výška příslušná k této straně měří 5 cm.

Řešení : S = a . v_a
S = 3 . 5
S = 15 cm^2

Příklad 2 : Vypočtěte obvod rovnoběžníku, jehož strany mají délku :
a) $a = 32{,}5$ cm, $b = 14{,}7$ cm; b) $a = 6{,}2$ m, $b = 12$ dm;

Příklad 3 : Vypočítej obsah rovnoběžníku, jehož strana a příslušná výška má délku : a) $a = 23$ cm $v = 7$ cm; b) $b = 14{,}6$ dm $v = 8{,}2$ dm;
c) $a = 0{,}64$ m $v = 35$ cm.;

Příklad 4 : Obsah rovnoběžníku se rovná $10{,}24\ m^2$. Vypočítejte výšku příslušnou k této straně, jestliže tato strana měří 25,6 m.

Příklad 5 : Obsah rovnoběžníku se rovná $38{,}88\ cm^2$. Vypočítejte jeho stranu, jestliže příslušná výška měří 5,4 cm.

Příklad 6 : Vypočtěte obvod, obsah a druhou výšku rovnoběžníka , známe-li :
a) $a = 5$ cm; $b = 7$ cm; $v_a = 7$ cm;
b) $a = 4{,}7$ cm; $b = 5{,}1$ cm; $v_a = 6{,}3$ cm

Příklad 7 : Rovnoběžník má :
a) má obvod 5,3 m. Jedna jeho strana má délku 35 cm. Vypočítejte o kolik cm je delší strana rovnoběžníka delší než menší strana.
b) obsah $1{,}2\ m^2$. Jedna jeho strana má délku 12 dm. Vypočítejte výšku k příslušné straně

Příklad 8 : V rovnoběžníku jsou a, b dvě sousední strany a v_a příslušná výška ke straně a, v_b příslušná výška ke straně b.
a) Vypočtěte jeho obsah, je-li $a = 6{,}4$ cm, $v_a = 86$ mm.
b) Vypočtěte jeho stranu a , je-li $b = 3{,}5$ cm, $v_a = 0{,}5$ cm, $v_b = 1{,}47$ mm.
c) Vypočtěte jeho výšku v_a , je-li $a = 0{,}35$ m, $b = 4{,}9$ dm, $v_b = 5$ cm.
d) Vypočtěte jeho obvod, je-li $a = 21$ cm, $v_a = 14$ cm, $v_b = 42$ cm.
e) Vypočtěte jeho výšku v_a , je-li $O = 40$ cm, $b = 15$ cm, $v_b = 15$ cm.

Příklad 9 : Sestrojte rovnoběžník ABCD, pro který platí :
a) $a = 5{,}1$ cm, $b = 4{,}4$ cm, $\beta = 45°$;
b) $a = 4{,}5$ cm, $b = 5$ cm, /AC/ = 7 cm,;
c) $b = 5$ cm, $c = 65$ mm, / BD / =7 cm;
d) / AB / = 55 mm, / BC / = 6,5 cm, / BD / = 7 cm;
e) / BC / = / CD / = 75 mm, / AC / = 7 cm;
f) $a = 87$ mm, $b = 5$ cm, $\alpha = 52{,}5°$;
g) $a = 6{,}5$ cm, $e = 8$ cm, $\beta = 75°$;
h) $a = 68$ mm, $b = 56$ mm, $f = 81$ mm;
i) kosočtverec $e = 7{,}8$ cm, $f = 6$ cm;
j) / AC / = 6 cm, / BD / = 5 cm, /$\angle$ ASB / = 120°;
k) / AC / = 75 mm, / BD / = 5 cm, / $\angle$ BSC / = 105°;
m) / AB / = 75 mm, / BD / = 5 cm, $v_a = 3{,}5$ cm
n) / AB / = 75 mm, / BD / = 5 cm, $v_a = 5{,}5$ cm

6.3. Pravoúhlý rovnoběžník

6.3.1. Obdélník

Obdélník je pravoúhlý rovnoběžník, který nemá stejné délky sousedních stran.

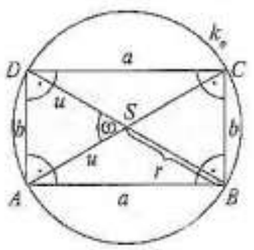

AC = u – úhlopříčka

$u = \sqrt{a^2 + b^2}$

ω – úhel, který svírají úhlopříčky

r – poloměr kružnice opsané

r = 0,5 . u

Obvod obdélníka $O = 2 . (a + b)$

Obsah obdélníka $S = a . b$

Úhlopříčky obdélníka : a) jsou shodné ;
b) navzájem se půlí.

Průsečík úhlopříček je středem : a) souměrnosti;
b) kružnice obdélníku opsané.

Obdélník je **osově souměrný**. Má dvě osy souměrnosti – osy protějších stran.

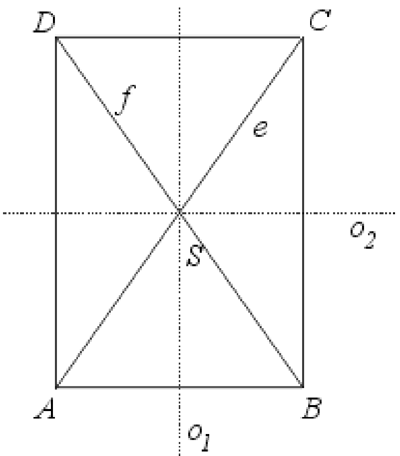

Příklad 10 : Vypočítejte obvod a obsah obdélníku s rozměry :
a) 12,4 cm a 2,5 dm;
b) 5,3 cm a 0,5 dm;

Příklad 11 : Vypočtěte obvod obdélníka, známe-li :
a) $S = 6\ m^2$; a = 20 dm;
b) $S = 241\ 400\ mm^2$; b = 3,4 dm;
c) $S = 0{,}2496\ m^2$; a = 48 cm;
d) $S = 0{,}42\ dm^2$; a = 70 mm;
e) $S = 0{,}0015\ m^2$; b = 5 cm;
f) $S = 328\ cm^2$, b = 0,82 m
g) $S = 36\ cm^2$; a = 1,8 dm

Příklad 12 : Vypočtěte obsah obdélníka, známe-li :
a) O = 20 cm; a = 4 cm; b) O = 21 cm; a = 3,4 cm;
c) O = 0,452 m; a = 15,4 cm; d) a = 8 cm; u = 10 cm;

Příklad 13 : Plechová střecha má tvar obdélníku s rozměry 7,5 m a 4 m. Kolik kilogramů barvy se spotřebuje na její nátěr, jestliže 1 kg vystačí na natření 8 m^2 plechu?

Příklad 14 : Obora tvaru obdélníku má výměru 235,98 ha. Jedna strana má délku 2 km 700 m. Vypočítejte délku druhé strany.

Příklad 15 : Ze dvou stejně velkých obdélníků má každý plochu 945 m^2. První obdélník je dlouhý 45 m a druhý má délku 35 m. O kolik je obvod prvního obdélníka větší než obvod druhého obdélníka ?

Příklad 16 : Kolik m^2 tapety je třeba na vytapetování místnosti o rozměrech 7,2 m a 5,4 m, která je vysoká 3,3 m, budeme-li dávat tapetu pouze na stěny do výšky 10 cm od stropu? V místnosti je jedno okno o rozměrech 2,5 m krát 2,5 metru a dveře o rozměrech 1,2 m krát 2 m, které také nebudeme tapetovat. Ztráty při tapetování činí 10 % . Kolik budeme potřebovat rolí tapet o šířce 1 metr a délce 15 metrů ?

Příklad 17 : Sestrojte obdélník ABCD, známe-li :
a) a = 7 cm, b = 4 cm;
b) a = 4 cm, u = 6 cm;
c) úhlopříčky mají délku 12 cm a svírají úhel 60°;
d) / AC / = 9 cm, úhel ASD je 30°, S je průsečík úhlopříček;

6.3.2. Čtverec

Čtverec je pravoúhlý rovnoběžník, který má délky sousedních stran stejné.

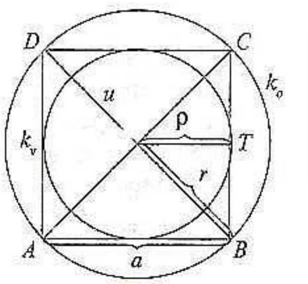

$u = a \cdot \sqrt{2}$
$r = 0,5 \cdot a \cdot \sqrt{2}$
$\rho = 0,5 \cdot a$

Obvod čtverce $O = 4 \cdot a$
Obsah čtverce $S = a \cdot a$ $S = 0,5 \cdot u \cdot u$

Úhlopříčky : a) jsou shodné ;
b) navzájem se půlí ;
c) jsou navzájem kolmé ;
d) jsou osami vnitřních úhlů ;
e) jejich průsečík je středem souměrnosti čtverce a je středem kružnice opsané i vepsané.

Čtverec je **osově souměrný**. Má čtyři osy souměrnosti – dvě úhlopříčky a dvě osy protějších stran.

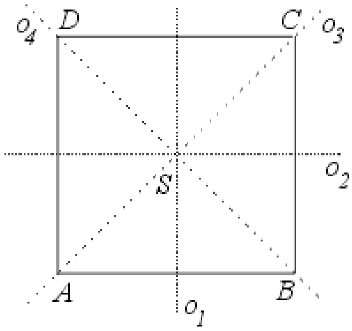

Příklad 18 : Je dána strana čtverce o velikosti a = 4 m. Určete velikost strany čtverce s obsahem dvojnásobným.

Příklad 19 : Vypočtete obsah čtverce a velikost strany čtverce s úhlopříčkou u = 5 cm.

Příklad 20 : Je možné, aby jeden a ten samý čtverec měl :
a) obvod 36 cm a obsah 49 cm^2;
b) obvod 44 cm a obsah 121 cm^2;
c) numericky stejné číslo obvod i obsah;
d) stranu 5 cm a úhlopříčku 5. $\sqrt{2}$;
e) poloměr kružnice opsané poloviční vzhledem k úhlopříčce;
f) stranu $\sqrt{2}$ cm a obsah 2 cm^2;
g) poměr r : ρ = $\sqrt{2}$;
h) O = 8 . ρ;
i) S = 4 . ρ ;
j) $r^2 = \rho^2 + 0{,}25 \cdot a^2$;

Příklad 21 : Body E, F, G, H jsou po řadě středy stran AB, BC, CD, DA čtverce ABCD. Kolik procent obsahu čtverce ABCD je obsah čtyřúhelníku EFGH?.

Příklad 22 : Sestrojte čtverec, je-li dáno : a) a = 5 cm; b) u = 5 cm;
c) r = 5 cm; d) ρ = 5 cm; e) O = 5 cm;

6.4. Kosoúhlý rovnoběžník

6.4.1. Kosodélník

Kosodélník je kosoúhlý rovnoběžník, který nemá stejné délky sousedních stran.

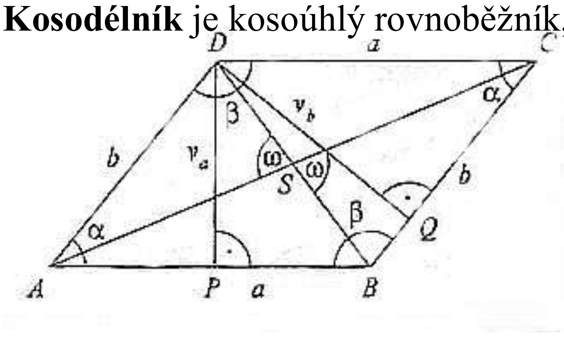

ω – úhel, který svírají úhlopříčky
v_a; v_b – výšky kosodélníka

Obvod kosodélníka $O = 2 . (a + b)$
Obsah kosodélníka $S = a . v_a$ $S = b . v_b$

Úhlopříčky kosodélníku navzájem se půlí.
Jejich průsečík je střed souměrnosti kosodélníku.

Příklad 23 : Sestrojte kosodélník ABCD, je-li :
a) / AB / = 64 mm , / AD / = 36 mm a úhel jimi sevřený $\alpha = 60°$;
b) a = 54 mm, d = 26 mm, / BD / = f = 77 mm;
c) a = 48 mm, $\alpha = 60°$ a úhlopříčka BD je 69 mm;
d) a = 48 mm, $\alpha = 60°$, výška v = 4 cm;

6.4.2. Kosočtverec

Kosočtverec je kosoúhlý rovnoběžník, který má stejné délky sousedních stran.

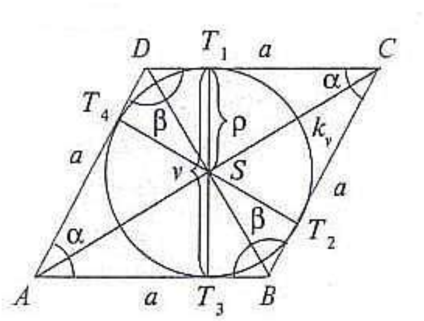

$v_a = v_b$
$(0{,}5.e)^2 + (0{,}5.f)^2 = a^2$

Obvod kosočtverce $O = 4 . a$
Obsah kosočtverce $S = a . v_a$ $S = 0{,}5.e.f$ $S = 2.a. \rho$

Úhlopříčky : a) navzájem se půlí;
b) jsou navzájem kolmé;
c) jsou osami vnitřních úhlů.

Průsečík úhlopříček :
a) jejich průsečík je středem středové souměrnosti;
b) jejich průsečík je středem kružnice vepsané kosočtverci.

Kosočtverec je osově souměrný. Má dvě osy souměrnosti – úhlopříčky.

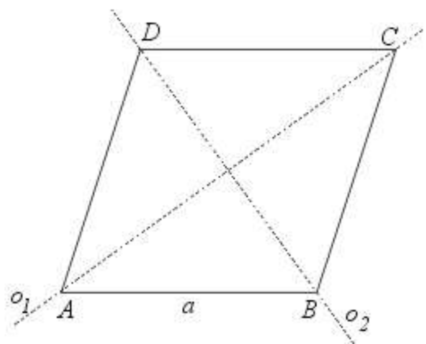

Příklad 24 : Vypočtěte obvod a obsah kosočtverce, znáte-li délku strany a výšku :
a) a = 5 cm; v = 4 cm;
b) a = 4,5 cm; v = 7,4 cm;
c) a = 25 cm; v = 4,6 dm;

Příklad 25 : Vypočtěte obsah kosočtverce, známe-li :
a) O = 24 cm; v = 7 cm;
b) O = 62 cm; v = 7,1 cm
c) O = 50 cm; v = 5 cm;
d) e = 12 cm; f = 15 cm;
e) a = 4 cm; f = 3 cm;
f) a = 5 cm; e = 6 cm;
g) a = 10 cm; f = 8 cm;

Příklad 26 : Sestrojte kosočtverec, je-li dáno :
a) /AB/ = 5 cm; /AC/ = 6 cm;
b) / AB/ = 6 cm; e = 5 cm;
c) a = 5 cm; α = 65°;
d) e = 8 cm; α = 65°;
e) a = 5 cm; f = 6 cm;
f) e = 5 cm; f = 6 cm;

6.5. Lichoběžník

6.5.1. Základní pojmy

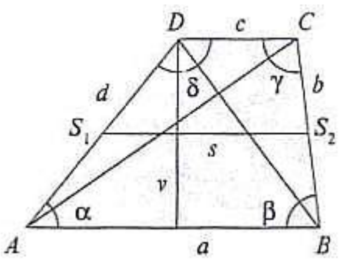

a // c a, c – základny
b není rovnoběžné s d,
b, d – ramena lichoběžníka
s – střední příčka lichoběžníka
v – výška lichoběžníka (vzdálenost základen)

6.5.2. Střední příčka

Střední příčka : je rovnoběžná se základnami;
spojuje středy ramen lichoběžníka;
s = 0,5 . (a + c)

6.5.3. Obvod a obsah

Obvod lichoběžníka O = a + b + c + d

Obsah lichoběžníka $S = \frac{(a+c)}{2}.v$ S = s . v

6.5.4. Rovnoramenný a pravoúhlý lichoběžník

Rovnoramenný lichoběžník je takový lichoběžník, který má stejně veliká ramena (jsou shodná). je-li a // c b = d

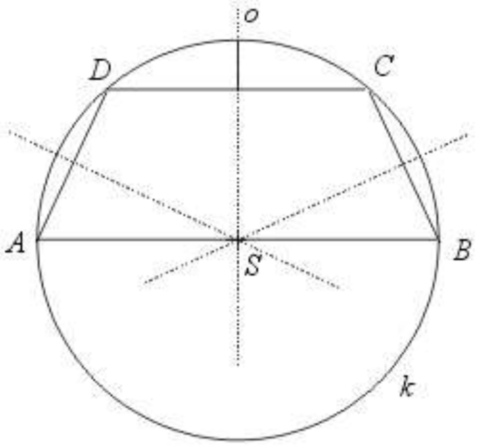

Pravoúhlý lichoběžník je takový lichoběžník, který má jedno rameno kolmé na základny.

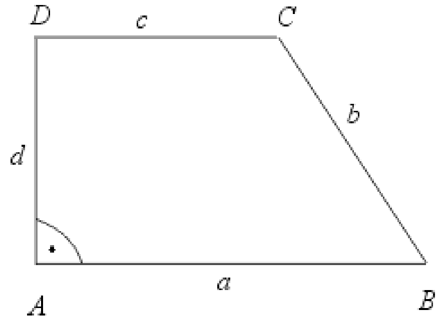

Příklad 27 : Vypočtěte obsah lichoběžníku, jsou-li dány obě základny a,c a výška : a) a = 5 cm, c = 9 cm, v = 4 cm;
b) a = 12 cm, c = 85 cm, v = 3,5 dm;

Příklad 28 : Lichoběžník má obsah 2 dm^2, základny 25 cm a 15 cm. Vypočtěte jeho výšku.

Příklad 29 : Vypočítejte délku ramen rovnoramenného lichoběžníka ABCD, známe-li obvod a délky základen :
a) O = 26 cm; a = 5 cm; c = 7 cm;
b) O = 125 cm; a = 44 cm; c = 25 cm;
c) O = 2 m; a = 42 cm; c = 5 dm;

Příklad 30: Vypočítejte obsah a obvod pravoúhlého lichoběžníka ABCD s pravým úhlem při vrcholu A, je-li dáno a //c :
a) a = 5 cm; c = 9 cm; d = 4 cm;
b) a = 4,2 cm; c = 3,1 cm; d = 3,9 cm

c) a = 17 cm; c = 2,4 dm; d = 1,3 dm;

Příklad 31 : Sestrojte lichoběžník ABCD (AB // CD), je-li dáno :
a) a = 5 cm, b = 4,5 cm, / AC / = 6 cm , / CD / = 4 cm;
b) a = 5,5 cm, b = 5,5 cm, / AD / = 7,5 cm, $\alpha = 60°$;
c) a = 65 mm , b = 7 cm, c = 75 mm, $\beta = 105°$;
d) / AB /= 74 mm, / BC / = 55 mm, $\alpha = 45°$, $\beta = 75°$;
e) a = 4,5 cm, $\alpha = 75°$, $\beta = 60°$, v = 3 cm;
f) c = 5 cm, $\gamma = 67{,}5°$, $\delta = 90°$, v = 25 mm;
g) a = 4 cm , $\alpha = 30°$, $\beta = 120°$, v = 3,5 cm;

Příklad 32 : Sestrojte rovnoramenný lichoběžník ABCD (AB//CD), je-li dáno:
a) a = 6,5 cm, b = 5 cm, $\beta = 60°$;
b) b = 4 cm, c = 4,5 cm, $\beta = 45°$;
c) d = 2,5 cm, a = 5 cm, $\delta = 120°$;
d) a = 8 cm, b = 7 cm, c = 4 cm;

Příklad 33 : Sestrojte pravoúhlý lichoběžník ABCD (AB // CD), je-li dáno :
a) a = 6 cm, b = 5 cm, úhel ABC je 45°;
b) $\alpha = 90°$, a = 6 cm, b = 4 cm, c = 4 cm;

6.6 Zvláštní případy čtyřúhelníků :

Deltoid je čtyřúhelník, jehož úhlopříčky jsou na sebe kolmé a jedna z nich (hlavní) prochází středem druhé (vedlejší) úhlopříčky.

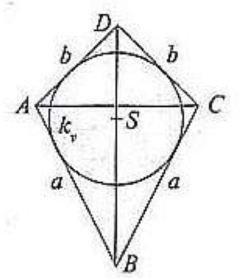

A, B, C, D, vrcholy deltoidu
a, b, strany deltoidu
e, f, úhlopříčky deltoidu
ρ poloměr kružnice vepsané
O = 2.(a + b) obvod deltoidu
S = 0,5.ef obsah deltoidu
přímka BD osa souměrnosti deltoidu

Tětivový čtyřúhelník

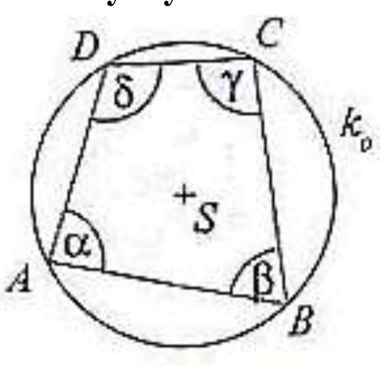

Tětivový čtyřúhelník je takový čtyřúhelník, kterému lze opsat kružnici.
jeho stranami jsou tětivy opsané kružnice.
Platí : $\alpha + \gamma = \beta + \delta$
Bod S je průsečík os stran.

Tečnový čtyřúhelník

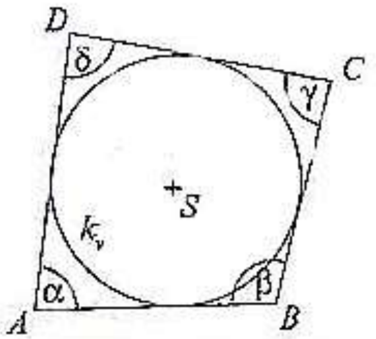

Tečnový čtyřúhelník je takový čtyřúhelník, kterému lze vepsat kružnici.
Jeho strany leží na tečnách k vepsané kružnici.
Platí : a + c = b + d
Bod S je průsečík os úhlů.

Příklad 34 :
a) Sestrojte deltoid ABCD a = b = 6 cm, c = d = 2,5 cm, /BD/ = 8 cm
b) Sestrojte tětivový čtyřúhelník ABCD určený kružnicí k (S; 4 cm),
a = 5 cm, b = 6 cm, c = 3 cm.

6.7 Mnohoúhelník

6.7.1 Mnohoúhelník

Lomená čára je množina úseček, kde koncový bod jedné je počátečním bodem druhé. Rozlišujeme **lomenou čáru neuzavřenou** a **uzavřenou**.

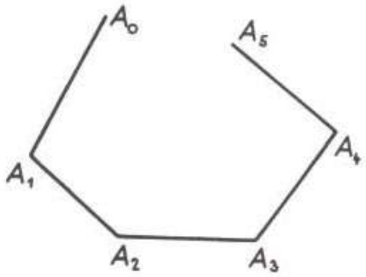

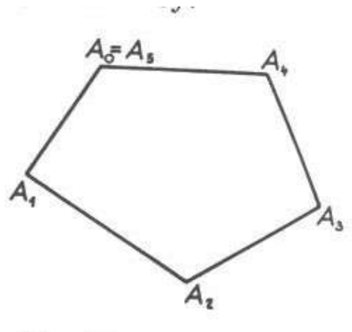

Mnohoúhelník je část roviny, ohraničená uzavřenou lomenou čarou, přičemž žádné dvě úsečky lomené čáry se neprotínají.

Vnitřní úhel mnohoúhelníka

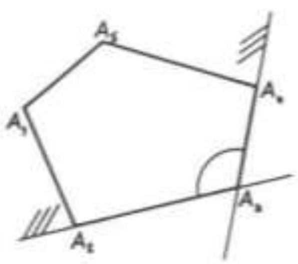

Konvexní mnohoúhelník je takový, jehož všechny vnitřní úhly jsou konvexní.

Nekonvexní mnohoúhelník je takový, který má alespoň jeden vnitřní úhel nekonvexní.

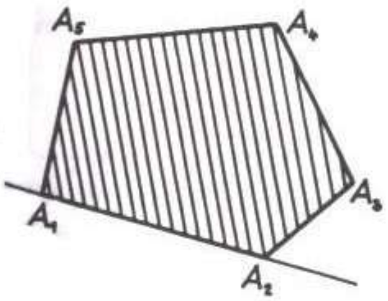

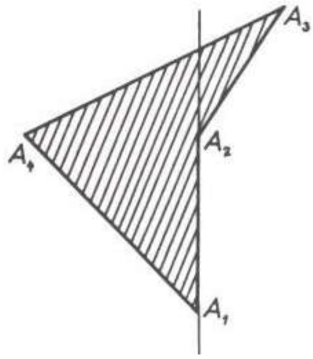

Počet úhlopříček v n-úhelníku : $\frac{n.(n-3)}{2}$

Součet velikostí všech vnitřních úhlů konvexního n-úhelníka se rovná
(n – 2) . 180°

Pravidelný mnohoúhelník je takový mnohoúhelník, který má všechny strany stejně dlouhé.

6.7.2. Pravidelný šestiúhelník

Skládá se ze šesti rovnostranných trojúhelníků.
Jeho vnitřní úhly mají velikost 120°.
Všechny jeho strany jsou stejně dlouhé.
Všechny jeho úhlopříčky jsou stejně dlouhé.
Všechny jeho vrcholy leží na kružnici, jejíž střed leží v průsečíku úhlopříček.

Konstrukce pravidelného šestiúhelníku :

a) **konstrukce libovolného pravidelného šestiúhelníku** :
V kružnici narýsujeme libovolný průměr, který protne kružnici ve dvou bodech – dva vrcholy šestiúhelníku. Stejným poloměrem, jako je poloměr kružnice, protneme kružnici dvěma oblouky kružnic opsaných kolem průsečíků poloměru s danou kružnicí – dostaneme zbývající čtyři vrcholy šestiúhelníku.

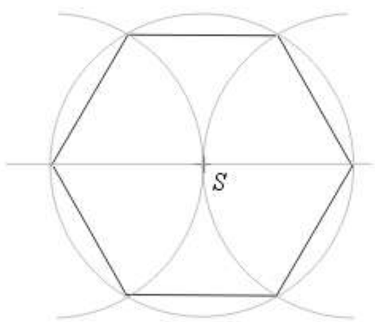

b) **konstrukce pravidelného šestiúhelníka, u kterého známe délku strany** :

Postup je stejný jako v předcházejícím příkladě, ale poloměr první kružnice při konstrukci musí mít stejnou velikost jako je velikost strany budoucího pravidelného šestiúhelníka.

Příklad 35 : Dokažte, že pravidelný šestiúhelník se skládá ze šesti shodných trojúhelníků.

6.7.3. Pravidelný osmiúhelník

Skládá se z osmi rovnoramenných trojúhelníků.
Jeho vnitřní úhly jsou shodné.
Všechny jeho strany jsou stejně dlouhé.
Všechny jeho úhlopříčky jsou stejně dlouhé.
Všechny jeho vrcholy leží na kružnici, jejíž střed leží v průsečíku úhlopříček.

Konstrukce pravidelného osmiúhelníku

a) **konstrukce libovolného pravidelného osmiúhelníku** :
V kružnici k narýsujeme dva navzájem kolmé průměry, které protnou kružnici ve čtyřech bodech – vrcholech osmiúhelníku. Potom narýsujeme dvě osy úhlů, které protnou kružnici v dalších čtyřech vrcholech osmiúhelníku.

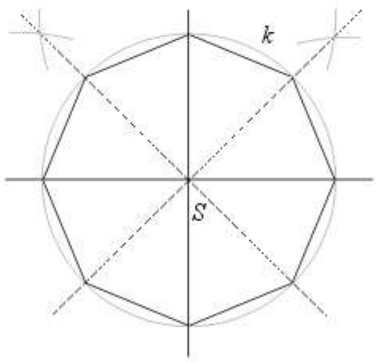

b) **konstrukce pravidelného osmiúhelníka, u kterého známe délku strany** :
Narýsujeme úsečku AB o velikosti strany pravidelného osmiúhelníka. Doplníme na trojúhelník ABS, kde úhel SAB a úhel ABS mají velikost 67^0 30´. Narýsujeme kružnici k, která je určena bodem S a poloměrem SA. Průsečík přímky AS s kružnicí k je bod E. Průsečík přímky BS s kružnicí k je bod F. Průsečík přímky kolmé na přímku AE procházející bodem S s kružnicí k jsou body C a G. Průsečík přímky kolmé na přímku BF procházející bodem S s kružnicí k jsou body D a H.

Každému pravidelnému mnohoúhelníku lze **opsat i vepsat kružnici.**

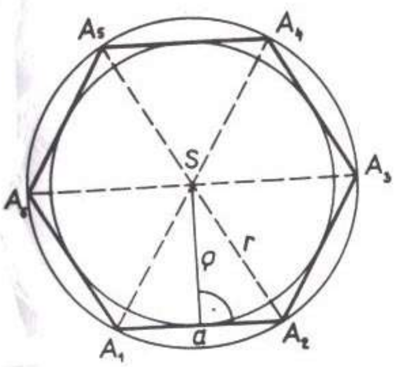

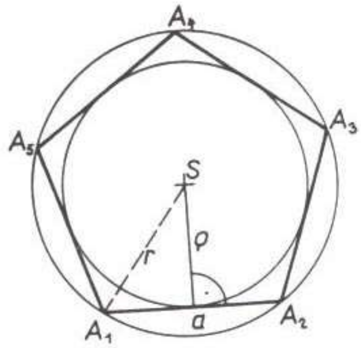

6.7.4. Pravidelný n- úhelník

Příklad : Je dána kružnice k, která je určena středem S a poloměrem r.
Narýsujte stranu pravidelného : a) pětiúhelníka;
b) šestiúhelníka;
c) desetiúhelníka,
který je kružnici vepsaný.

Řešení : 1) sestrojíme kružnici k se středem v bodě S a poloměrem r;
2) sestrojíme dva k sobě kolmé průměry AB a CD;
3) bod O je střed úsečky AS;
4) sestrojíme kružnici l určenou bodem O a s poloměrem OD;
5) průnik l s SB je bod E;

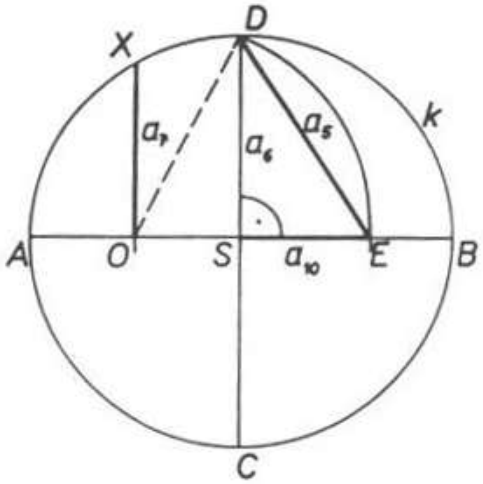

/DE/ je velikost strany pravidelného pětiúhelníka;
/SD/ je velikost strany pravidelného šestiúhelníka;
/SE/ je velikost strany pravidelného desetiúhelníka.

Poznámka : průnik kružnice k s kolmicí na stranu AB procházející bodem O označíme jako bod X. Úsečka XO je přibližná velikost strany pravidelného sedmiúhelníka vepsaného kružnici k.

6.8 Hranol

6.8.1. Základní pojmy

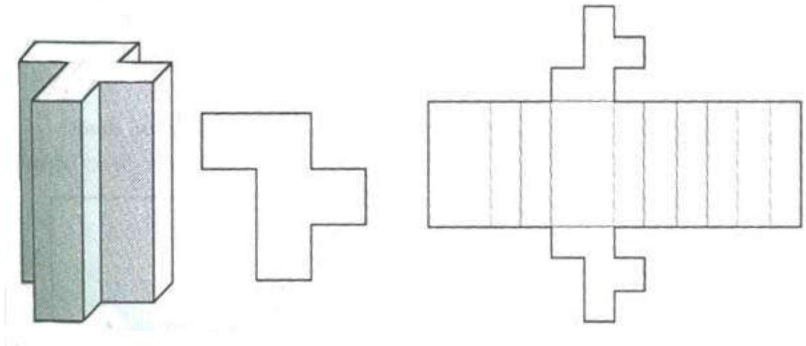

hranol podstava síť hranolu

Základní pojmy :

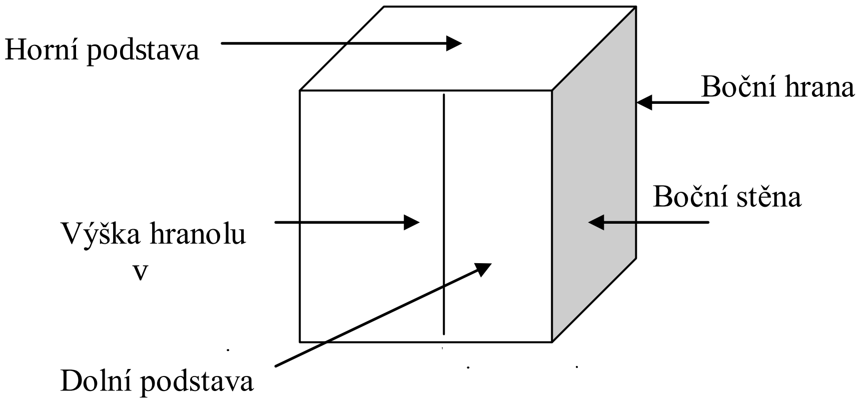

Hranol je těleso, které má dvě shodné rovnoběžné podstavy (horní, spodní).
Kolmý hranol má boční stěny kolmé na podstavy. Tento typ hranolů budeme označovat zkráceně **hranol.**
Kosý hranol nemá boční stěny kolmé na podstavy. Tento typ hranolů není náplní učiva základní školy.

Podle tvaru podstavy (n- úhelník) rozlišuje hranoly (n- boký hranol).
Hranol tříboký, čtyřboký, pětiboký, …..

Je-li podstavou pravidelný n- úhelník, pak hovoříme o **pravidelném n- bokém hranolu.**

Výška hranolu je vzdálenost dvou rovnoběžných podstav (třetí rozměr hranolu).

Vrcholy hranolu popisujeme :

a) vrcholy horní podstavy stejně jako vrcholy dolní podstavy ležící na stejné výšce, ale s čárkou, např A, A´;
b) při popisování vrcholů horní podstavy pokračujeme v abecedě tam, kde jsme skončili při popisování dolní podstavy. V horní podstavě začínáme popisovat jako první ten vrchol, který je na stejné výšce, jako je vrchol dolní podstavy, kde jsme začali popisovat vrcholy.

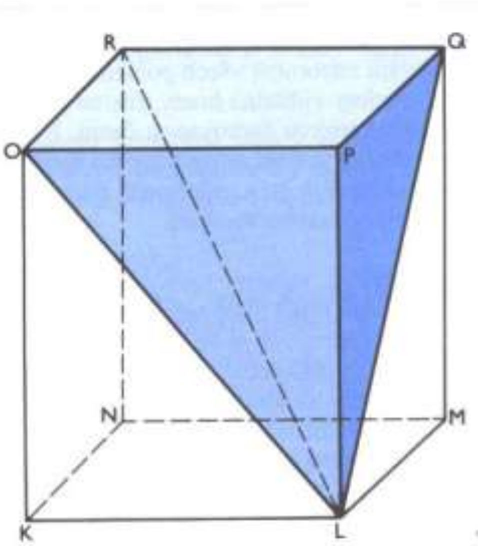

Úhlopříčky hranolu :

- **stěnová úhlopříčka** – úhlopříčka v podstavě nebo ve stěně pláště(např.. LN, LQ)
- **tělesová úhlopříčka** – úsečka spojující vrchol jedné podstavy hranolu s vrcholem druhé podstavy, která neleží ve stěně hranolu (např. RL; QK; PN; OM)

Boční stěny tvoří **plášť hranolu**.

Plášť hranolu se skládá z n obdélníků, které mají rozměry : výška tělesa, podstavná hrana

6.8.2. Výpočet objemu a povrchu hranolu

Povrch hranolu $S = 2 \cdot S_P + S_{Pl}$ kde S_P je obsah podstavy
S_{Pl} je obsah pláště

$S_{Pl} = O_P \cdot v$ kde O_P je obvod podstavy

Objem hranolu $V = S_P \cdot v$

Čtyřboký hranol označujeme také pojmem **kvádr.**
Pravidelný čtyřboký hranol označujeme také pojmem **krychle.**

Kvádr	**S = 2 . (ab + bc + ac)**	**V = a . b . c**
Krychle	**S = 6 . a . a**	**V = a . a . a**

Příklad : Vypočtěte objem a povrch pravidelného čtyřbokého hranolu, platí-li a = 5 cm, c = 4 cm.
Řešení : S = 2 . (ab + bc + ac) V = a . b . c
S = 2 . (5.5 + 5.4 + 5.4) V = 5 . 5 . 4
$S = 130\ cm^2$ **$V = 100\ cm^3$**

Příklad : Pravidelný trojboký hranol má délku podstavné hrany 6 cm a výšku 10 cm. Vypočtěte jeho povrch a objem.
Řešení :

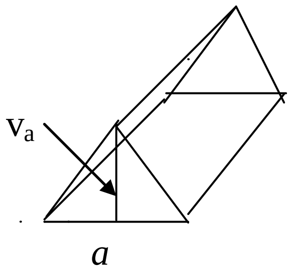

$v_a{}^2 = a^2 - (1/2\ a)^2$
$v_a{}^2 = 6^2 - 3^2$
$v_a{}^2 = 36 - 9$
$v_a{}^2 = 27$
$\underline{v_a = 5{,}2\ cm}$

$S = 2.\ S_p + S_{pl}$
$S = 2.\ (\ a.\ v_a\ ) : 2 + 3\ a.\ v$
$S = 2.\ (\ 6.\ 5{,}2) : 2 + 3\ .\ 6\ .\ 10$
$\mathbf{S = 211{,}2\ cm^2}$

$V = S_p\ .\ v$
$V = 15{,}6\ .10$
$\mathbf{V = 156\ cm^3}$

Povrch hranolu je 211,2 cm^2 a objem je 156 cm^3 .

Příklad 36 : Vypočtěte objem a povrch tříbokého hranolu, platí-li :
a) podstavou je rovnoramenný trojúhelník se základnou 0,8 m, příslušnou výškou v_a = 0,4 m a výškou hranolu v = 4 m;
b) podstavou je rovnoramenný trojúhelník ABC se základnou /AB/ = 3 cm, ramenem /BC/ = 2,5 cm a výška hranolu v = 5 cm;
c) podstavou je pravoúhlý trojúhelník s přeponou délky 13 cm a jednou odvěsnou 12 cm, výška hranolu je 5 cm;

Příklad 37 : Vypočtěte objem a povrch čtyřbokého hranolu, platí-li :
a) podstavou je kosočtverec se stranou a = 6 cm a příslušnou výškou
v_a = 4,6 cm, výška hranolu je 8 cm;
b) podstavou je rovnoramenný lichoběžník se základnami o délkách 8 cm
a 4 cm, rameny délky 6 cm, výška hranolu je 5 cm;

6.8.3. Opakování učiva 6. ročníku (krychle, kvádr).

Příklad 38 : Vypočtěte objem a povrch kvádru, platí-li :
a) a = 8 cm, b = 4,5 cm, c = 12 cm;
b) a = 1,5 dm, b = 2 dm, c = 8 m;
c) a = 1,2 m, b = 1,8 m, c = 8 dm;

Příklad 39 : Vypočtěte objem a povrch krychle, platí-li :
a) a = 7 m; b) a = 8,4 cm; c) a = 3,5 cm; d) a = 2,8 cm;

Příklad 40 : Vypočtěte objem a povrch pravidelného šestibokého hranolu :
a) a = 4 cm; v = 5 cm;
b) Op = 36 cm; v = 5 cm;

Příklad 41 : Objem čtyřbokého hranolu je 288 cm^3, podstavou je obdélník s rozměry 6 cm a 4,8 cm. Vypočtěte : a) výšku hranolu;

b) povrch hranolu;

Příklad 42 : Vypočtěte objem a povrch pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDA´B´C´D´, jestliže je dáno :
a) O_{ABCD} = 28,8 cm, v = 1,4 cm;
b) S_{ABCD} = 10,89 cm^2, $S_{ABB´A´}$ = 13,2 cm^2;
c) O_{ABCD} = 3,2 cm, $O_{ABB´A´}$ = 39 cm;
d) S_{ABCD} = 9 cm^2, S_{ABCD} : $S_{ABB´A´}$ = 3 : 5;

Příklad 43 : Vypočtěte délku hrany AB pravidelného trojbokého hranolu ABCA´B´C´, jestliže je dáno :
a) objem hranolu rovná 27. $\sqrt{3}$ cm^3 a /AB/ : /AA´/ = 2;
b) S_{PL} = 108 cm^2, /AA´/ = 2 cm;
c) S_{PL} = 48 cm^2, /AB/ : /AA´/ = 1;

Příklad 44 : Vypočtěte obsah pláště čtyřbokého hranolu, který má podstavu rovnoramenný lichoběžník. Součet délek všech hran je 58 cm a obvod podstavy je 9 cm.

Příklad 45 : Bazén má tvar kvádru s podstavou délky 20 m a šířky 10 m a s hloubkou 2 m.
a) Kolik m^2 obkladaček je třeba na obložení dna a stěn bazénu ?
b) Za jak dlouho se bazén naplní tak, aby byla hladina vody vzdálena 10 cm od horního okraje bazénu, jestliže jediným přívodem přitéká do bazénu 1,9 hl vody za minutu ?

Příklad 46 : Plocha přívěsu je 4,1 m a 1,96 m. Kolik m^3 písku můžeme maximálně na přívěs naložit, jsou-li bočnice do výšky 24 cm ?

Příklad 47 : Kolik cihel bylo třeba na výstavbu čtyř zdí garáže o šířce 30 cm, jestliže na 1 m^3 zdi se spotřebuje 290 cihel ? Rozměry podlahy garáže jsou 2,9 m a 5,4 m; výška garáže je 2,5 m a vrata mají rozměry 2,4 m a 2,1 m.

Příklad 48 : Výška hranolu je 7,5 dm. Jeho podstavu tvoří pravoúhlý trojúhelník s odvěsnou délky 6 dm. Vypočtěte délky zbývajících stran podstavy, víte-li, že objem hranolu je 180 dm^3.

6.9 Pravoúhlé promítání hranolu do jedné průmětny

6.9.1. Základní pojmy

Body v prostoru, rovinné útvary a tělesa umístěná v prostoru lze zobrazit do roviny (**průmětna** – π).

Promítací přímky jsou rovnoběžné přímky, které procházejí body v prostoru, které chceme zobrazit.

Pravoúhlé (rovnoběžné) promítání je takové promítání, kdy promítací přímky jsou kolmé na průmětnu.

Průmět bodu je průsečík promítací přímky, která prochází daným bodem prostoru s průmětnou.

Promítací rovina je kolmá rovina k π, která prochází přímkou, která je různoběžná s rovinou π.

Průsečnice je průnik promítací roviny a roviny π.

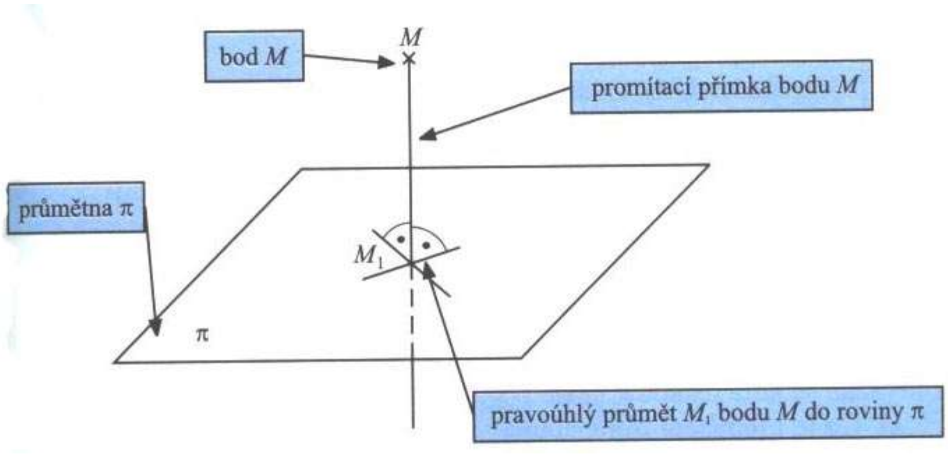

6.9.2. Zobrazení přímky

Zobrazení přímek (úseček) v prostoru, které jsou s rovinou průmětny :
a) kolmé ;
b) rovnoběžné ;
c) leží v průmětně ;
d) různoběžných.

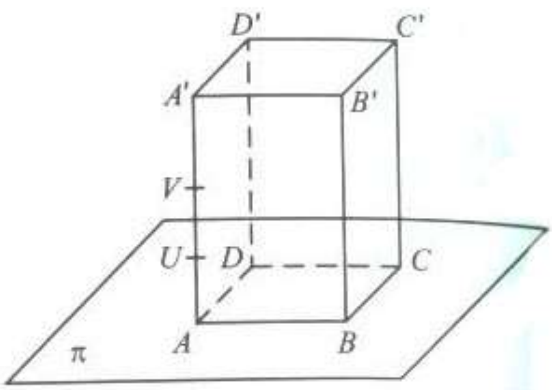

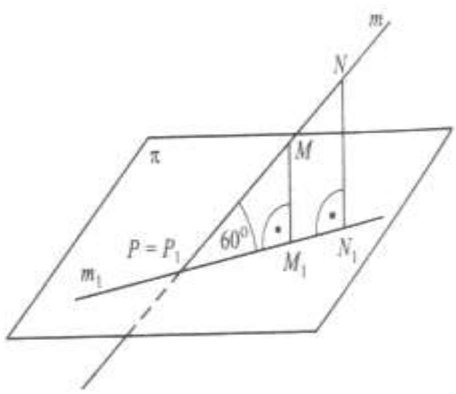

Podstava hranolu ABCD leží v rovině π.

a) úsečka AA´je kolmá na π – pravoúhlým průmětem AÁ je bod A_1 totožný s bodem A**;**
b) úsečka A´B´ je rovnoběžná s π – pravoúhlým průmětem A´B´ je úsečka A_1B_1, totožná s AB;
c) úsečka AB leží v π – pravoúhlým průmětem AB je úsečka A_1B_1, která je totožná s AB;
d) úsečka MN je různoběžná s rovinou π – pravoúhlým průmětem MN je úsečka M_1N_1.

6.9.3. Zobrazení roviny

Zobrazení roviny, která je : a) kolmá na průmětnu;
b) rovnoběžná s průmětnou;
c) totožná s průmětnou;
d) různoběžná s průmětnou.

(pro lepší představivost využijte posledního obrázku)

a) rovina ABB´A´je kolmá na π – pravoúhlým průmětem této roviny je přímka AB;
b) rovina A´B´C´D´je rovnoběžná s π – pravoúhlým průmětem této roviny je rovina π;
c) rovina ABCD je totožná s π – pravoúhlým průmětem této roviny je tatáž rovina;
d) rovina A´B´C´D je různoběžná s rovinou π – pravoúhlým průmětem této roviny je rovina π.

Příklad : Určete pravoúhlý průmět trojúhelníka ABC, který leží v :
a) v rovině kolmé k π;
b) v rovině různoběžné s rovinou π.

Řešení :

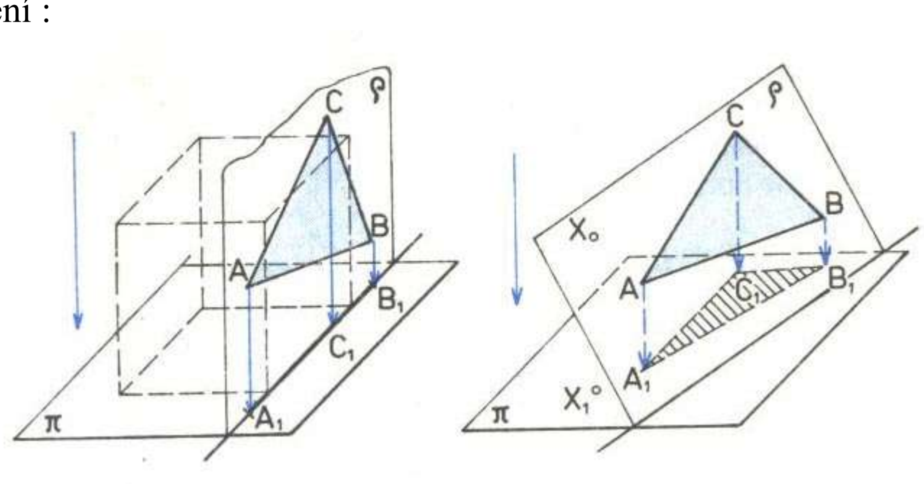

a) Pravoúhlým průmětem trojúhelníka ABC ležící v kolmé rovině je úsečka.
V našem případě úsečka A_1B_1.
b) Pravoúhlým průmětem trojúhelníku ABC ležící v rovině, která není kolmá, je trojúhelník. V našem případě $A_1B_1C_1$, který má menší obsah než trojúhelník ABC. Vztah mezi velikostí obrazu a pravoúhlého průmětu je dán sklonem roviny, ve které leží obraz, vzhledem k rovině π.

6.9.4. Zobrazení těles

Příklad : Určete pravoúhlý průmět krychle, jejíž jedna stěna je rovnoběžná s rovinou.

Řešení :

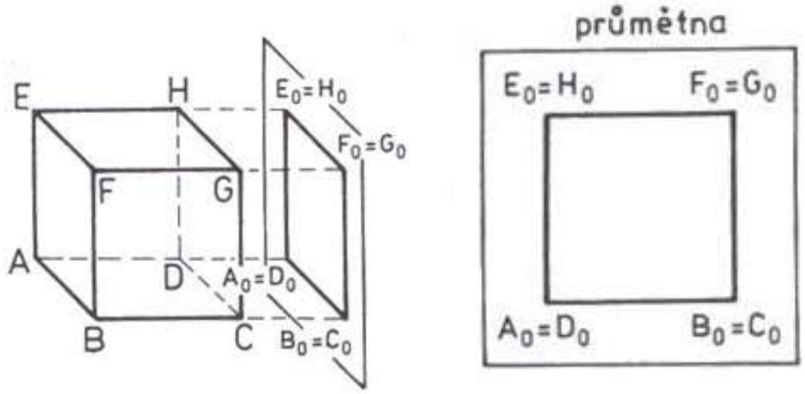

Příklad 49 : Určete pravoúhlý průmět trojúhelníka ABC, který leží v rovině rovnoběžné s rovinou π.

6.10 Pravoúhlé promítání hranolu na dvě k sobě kolmé průmětny

6.10.1. Základní pojmy

Půdorysna (první průmětna) – π
Nárysna (druhá průmětna) – ν (ný)

Půdorysna je kolmá na nárysnu.

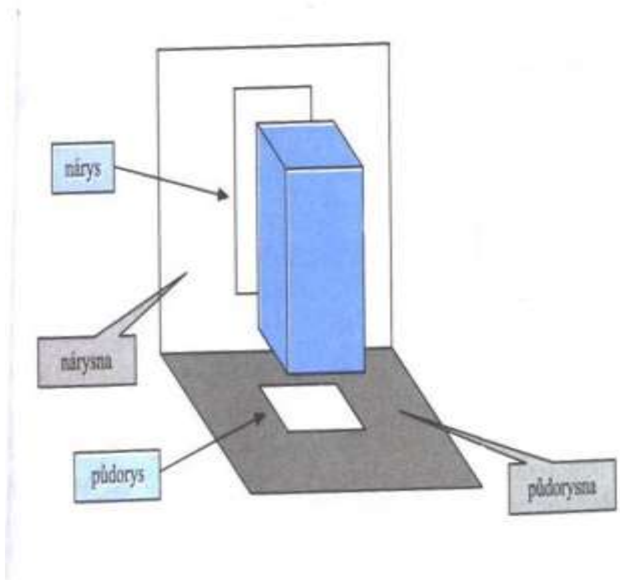

Princip zobrazování bodů prostoru do půdorysna a nárysny je stejný jako zobrazování do jedné roviny.

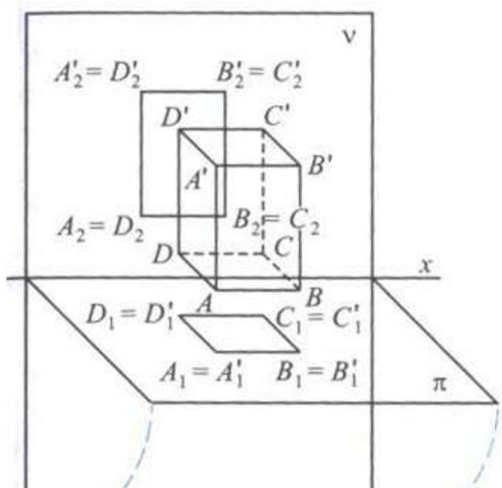

Průsečnicí půdorysny a nárysny je přímka x.
Průměty bodů prostoru v půdorysně indexujeme číslem 1.
Průměty bodů prostoru v nárysně indexujeme číslem 2.

Průmět tělesa do půdorysny nazýváme **půdorys** a do nárysny nazýváme **nárys.**

V praxi při konstrukci průmětů bodu v jedné rovině (otočením například roviny π okolo přímky x do roviny v) říkáme, že jsme **oba průměty sdružili.**

První a druhý průmět jakéhokoliv bodu musí **ležet na kolmici k přímce** x .

6. 10.2. Vzdálenost bodu od průmětny

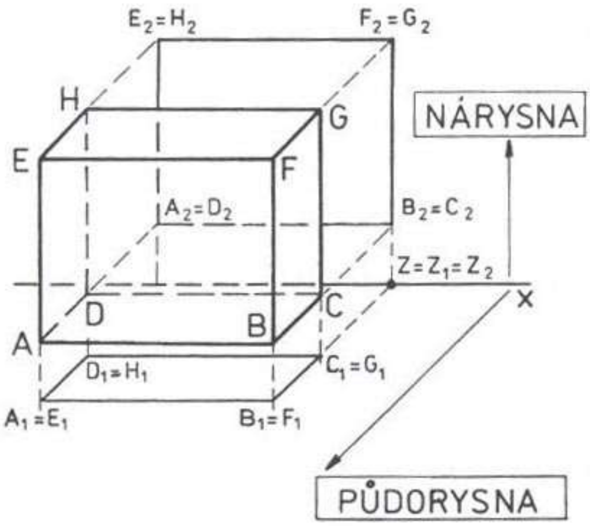

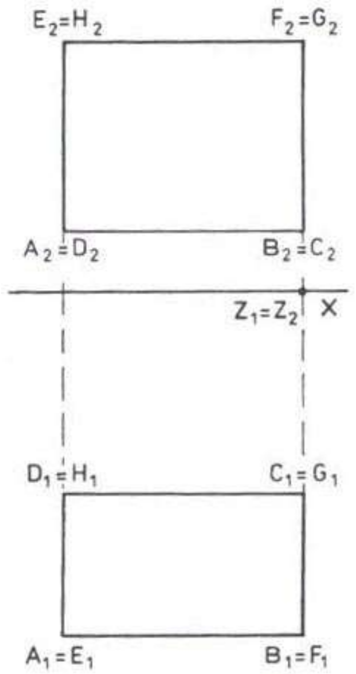

Bod C je vzdálen od nárysny velikostí úsečky C_1Z_1.
Bod C je vzdálen od půdorysny velikostí úsečky C_2Z_2.

6.10.3 Zobrazení těles

Příklad : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDA´B´C´D´, /AB/ = 4 cm, /AA´/ = 6 cm, který je umístěn v prostoru takto :
bod A je vzdálen 6,5 cm od nárysny a 2 cm od půdorysny;
podstava hranolu je rovnoběžná s půdorysnou;
hrana podstavy AB je rovnoběžná s nárysnou.

Řešení :

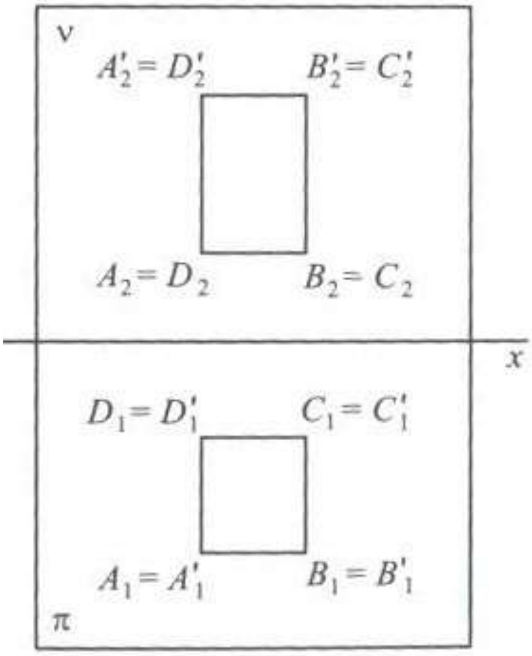

Příklad 50 : Jakým způsobem se změní zobrazení pravidelného čtyřbokého hranolu z předcházejícího příkladu, aby :
a) A_2B_2 byla totožná s průsečnicí nárysny a půdorysny;
b) D_1C_1 byla totožná s průsečnicí nárysny a půdorysny;
c) A_2B_2 byla totožná s D_1C_1 a ta byla totožná s průsečnicí nárysny a půdorysny.

Příklad : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného tříbokého hranolu ABCA´B´C´, jehož spodní podstava leží v půdorysně, hrana AB je rovnoběžná s nárysnou, vrchol C je blíž nárysně než vrchol A. /AB/ = 4 cm, /AA´/ = 5 cm.
Řešení :

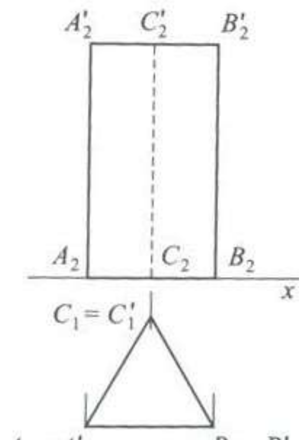

Při pohledu zepředu **nebudeme vidět hranu** CC´ a proto v nárysně průmět této hry ($C_2C'_2$) **je rýsován čárkovaně.**

Příklad : Narýsujte pravidelný šestiboký hranol, který má rozměry : podstavná hrana a = 4 cm, výška hranolu v = 8 cm. Hranol je umístěn v půdorysně, k nárysně je nejbližší hrana EE´, nejvzdálenější je hrana BB´, podstavná hrana DE svírá s nárysnou úhel 30º.

Řešení :

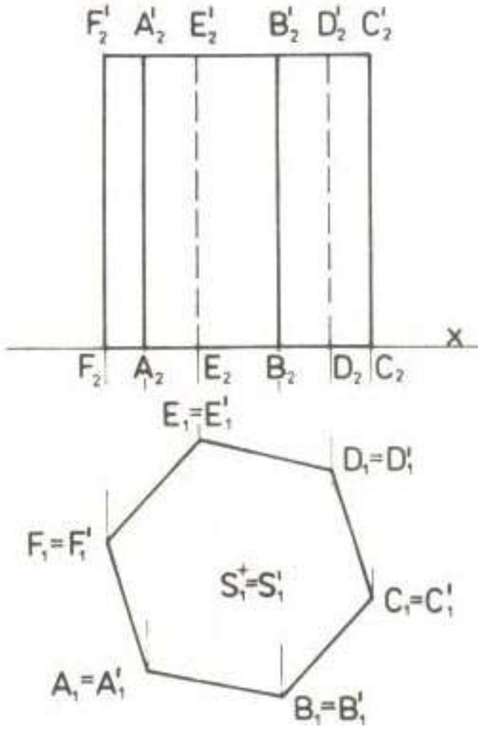

Příklad 51 : Zobrazte pravoúhlé průměty krychle ABCDA´B´C´D´ o hraně 3 cm, která :
a) jedna stěna leží v půdorysně a druhá v nárysně;
b) jedna stěna leží v rovině rovnoběžné s půdorysnou ve vzdálenosti 1cm a druhá stěna leží v nárysně;
c) jedna stěna leží v rovině rovnoběžné s půdorysnou ve vzdálenosti 1,5cm a druhá stěna leží v rovině rovnoběžné s nárysnou ve vzdálenosti 2 cm;
d) jedna stěna leží v půdorysně a kolmá hrana na tuto stěnu leží v nárysně;
e) jedna stěna leží v půdorysně a kolmá hrana na tuto stěnu leží v rovnoběžné rovině vzdálené 1,5 cm .

Příklad 52 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDA´B´C´D´, /AB/ = 4 cm, /AA´/ = 6 cm, který je umístěn v prostoru takto :
bod A je vzdálen 6,5 cm od nárysny
spodní podstava hranolu je leží v půdorysně;
hrana podstavy AB je rovnoběžná s nárysnou.

Příklad 53 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDA´B´C´D´, /AB/ = 4 cm, /AA´/ = 6 cm, který je umístěn v prostoru takto :
bod A je vzdálen 10 cm od nárysny, bod D je nárysně blíž;
spodní podstava hranolu je rovnoběžná s půdorysnou ve vzdálenost 2 cm;
hrana podstavy AB svírá s nárysnou úhel 45º.

Příklad 54 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDA´B´C´D´, /AB/ = 4 cm, /AA´/ = 6 cm, který je umístěn v prostoru takto :
bod D leží v nárysně;
spodní podstava hranolu leží v půdorysně;
hrana podstavy AB svírá s nárysnou úhel 45º.

Příklad 55 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDA´B´C´D´, /AB/ = 4 cm, /AA´/ = 6 cm, který je umístěn v prostoru takto :
bod D leží v nárysně;
spodní podstava hranolu je rovnoběžná s půdorysnou ve vzdálenost 2 cm;
hrana podstavy AB svírá s nárysnou úhel 45º.

Příklad 56 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného tříbokého hranolu ABCA´B´C´, jehož spodní podstava leží v půdorysně, hrana AB svírá s nárysnou 50º, vrchol C je blíž nárysně než vrchol A. /AB/ = 4 cm,
/AA´/ = 5 cm.

Příklad 57 : Zobrazte pravoúhlé průměty tříbokého hranolu, jehož podstavou je pravoúhlý trojúhelník s odvěsnami 3 cm, 4 cm, a výškou tělesa 8 cm, je-li umístění hranolu toto :
a) spodní podstavou je pravoúhlý trojúhelník, který leží v rovině rovnoběžné s půdorysnou ve vzdálenosti 1 cm, hrana AB je rovnoběžná s nárysnou ve vzdálenosti 1,5 cm, vrchol C má vzdálenost větší než od nárysny než vrchol A;
b) spodní podstavou je pravoúhlý trojúhelník, který leží v půdorysně, vrchol C leží v nárysně, hrana AB je rovnoběžná s nárysnou a leží před nárysnou;
c) spodní podstavou je pravoúhlý trojúhelník, který leží v půdorysně, vrchol C leží v nárysně, hrana AB svírá s nárysnou 40º a leží před nárysnou;
d) těleso leží na největší boční stěně, která je v půdorysně, dolní podstava ABC leží v rovině nárysny, horní podstava je před ní;
e) těleso leží na největší boční stěně, která je v rovnoběžné rovině 2 cm nad půdorysnou, dolní podstava ABC leží v rovině nárysny, horní podstava před ní;
f) těleso leží na největší boční stěně, která je v rovnoběžné rovině 2 cm nad půdorysnou, spodní podstava ABC leží v rovnoběžné rovině 1 cm od nárysny, body horní podstavy mají od nárysny vzdálenost větší .

Příklad 58 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného šestibokého hranolu, který má velikost podstavné hrany 3,5 cm a výšku 6 cm a je umístěný takto :
a) spodní podstavou tělesa je šestiúhelník leží v půdorysně, podstavná hrana EF leží v nárysně, ostatní body šestiúhelníka A, B, C, D leží před nárysnou;
b) spodní podstavou tělesa je šestiúhelník leží v rovnoběžné rovině 1 cm od půdorysny, podstavná hrana EF leží v nárysně, ostatní body šestiúhelníka A, B, C, D leží před nárysnou;
c) spodní podstavou tělesa je šestiúhelník leží v rovnoběžné rovině 1 cm od půdorysny, podstavná hrana EF leží v rovnoběžné rovině 2 cm od nárysny, ostatní body šestiúhelníka A, B, C, D leží před nárysnou;

d) spodní podstavou tělesa je šestiúhelník leží v rovnoběžné rovině 1,5 cm od půdorysny, boční hrana EE´ leží v nárysně, ostatní body šestiúhelníka A, C, D, F leží před nárysnou, bod B má největší vzdálenost ze všech bodů podstavy od nárysny;
e) spodní podstavou tělesa je šestiúhelník leží v rovnoběžné rovině 1 cm od půdorysny, boční hrana EE´ leží v rovnoběžné rovině 2 cm od nárysny, ostatní body šestiúhelníka A, C, D, F leží před nárysnou, bod B má největší vzdálenost ze všech bodů podstavy od nárysny;
f) těleso leží na své boční stěně ABB´A´ v půdorysně, spodní postavu hranolu ABCDEF leží v nárysně, horní podstava je před nárysnou;
g) těleso leží na své boční stěně ABB´A´ v rovině rovnoběžné s půdorysnou ve vzdálenosti 1 cm, spodní postavu hranolu ABCDEF leží v nárysně, horní podstava je před nárysnou;
h) těleso leží na své boční stěně ABB´A´ v rovině rovnoběžné s půdorysnou ve vzdálenosti 1 cm, spodní postavu hranolu ABCDEF leží v rovnoběžné rovině
2 cm od nárysny, horní podstava je před nárysnou;

Příklad 59 : Popište těleso a jeho umístění v prostoru.

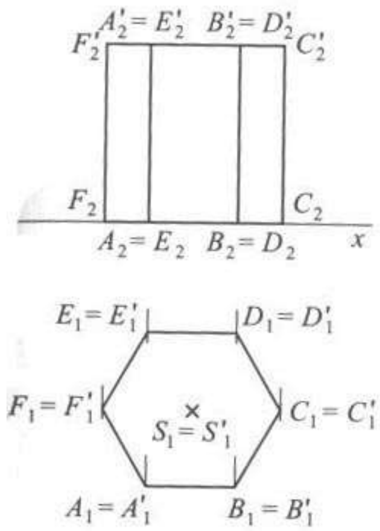

Příklad 60 : Popište těleso a jeho umístění v prostoru.

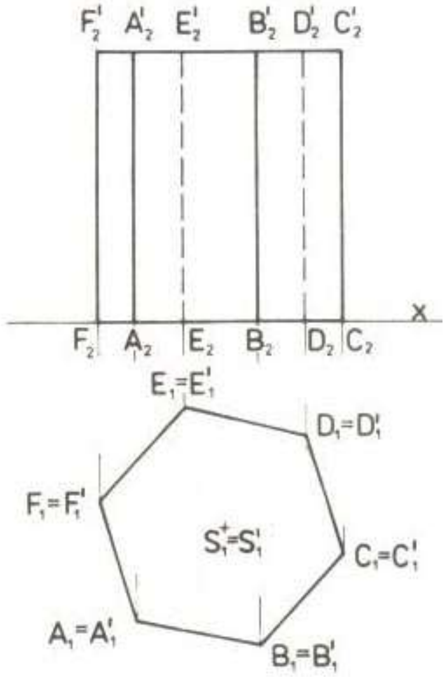

6.11 Pravoúhlé promítání hranolu na tři k sobě kolmé průmětny

6.11.1. Základní pojmy

Přidáme-li k zobrazení na dvě k sobě kolmé průmětny třetí rovinu, která je kolmá na obě předcházející roviny(**bokorysna)** , hovoříme o **pravoúhlém promítání na tři k sobě kolmé průměty.**

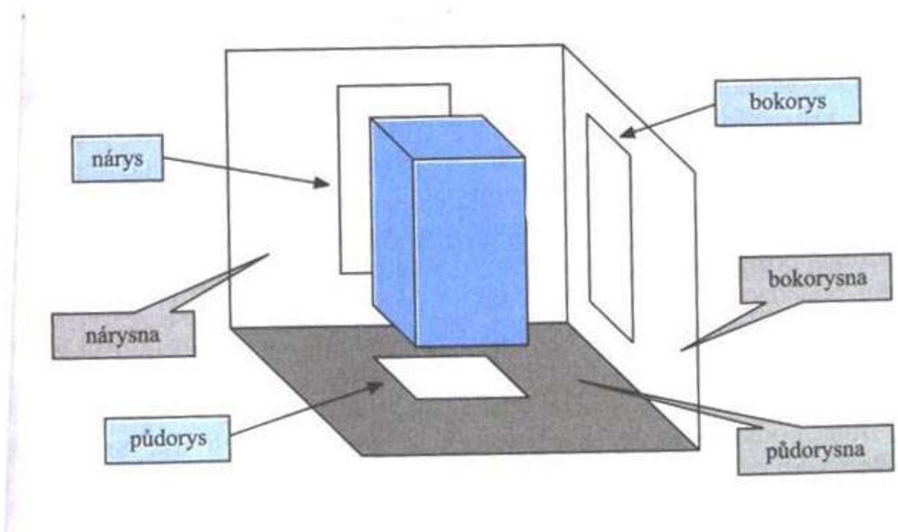

Průměty bodu v bokorysně indexujeme číslem 3.

Jiné znázornění zavedení třetí roviny (bokorysy), kterou budeme značit řeckým písmenem μ (čteme mí)

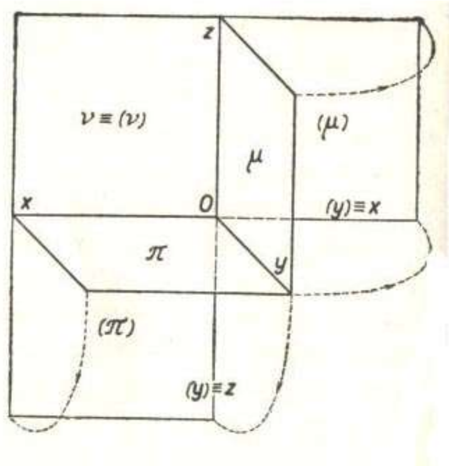

Příklad : Zobrazte tři pravoúhlé průměty pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDEFGH, jehož dolní podstava ABCD leží v rovině půdorysu, hrana CD svírá s bokorysnou úhel 50^0, vrchol C leží 7 cm od nárysny a 1 cm do bokorysy, k nárysně je nejblíže hrana DH. Hrana podstavy měří 5 cm, výška hranolu je
6,5 cm.
Řešení : 1) bod C_1;
2) půdorys;
3) nárys;
4) bokorys;
5) viditelnost hran a vytažení tělesa.

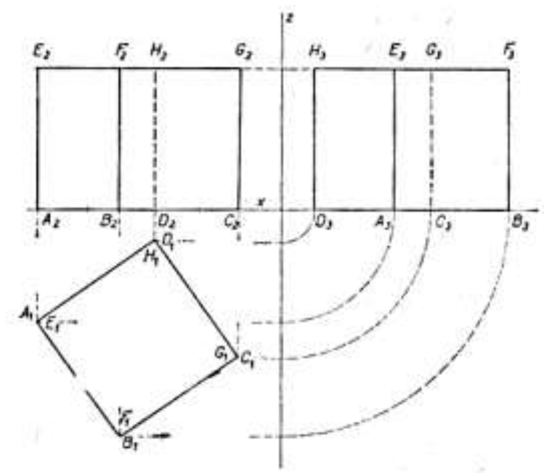

Příklad : Ve volném rovnoběžném promítání je zobrazeno těleso ABCDEFGHJKLM. Zobrazte toto těleso pomocí tří navzájem kolmých rovin.
Rozměry a umístění tělesa v prostoru si zvolte sami.
Řešení :

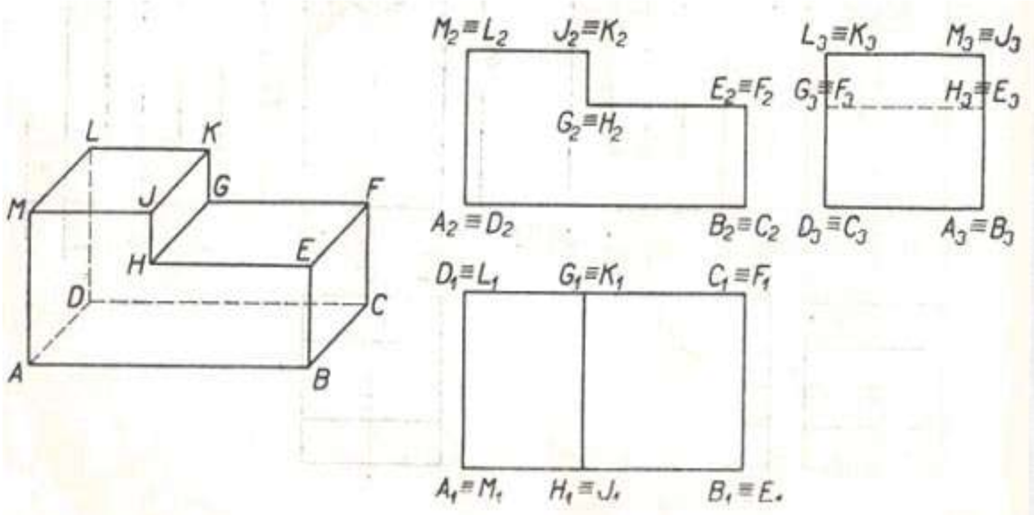

Příklad 61 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDA´B´C´D´, /AB/ = 2 cm, /AA´/ = 6 cm, který je umístěn v prostoru takto :
bod A je vzdálen 6,5 cm od nárysny, 2 cm od půdorysny a 3 cm od bokorysny;
podstava hranolu je rovnoběžná s půdorysnou;
hrana podstavy AB je rovnoběžná s nárysnou.

Příklad 62 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného tříbokého hranolu ABCA´B´C´, jehož spodní podstava leží v půdorysně, hrana AB je rovnoběžná s nárysnou, vrchol C je blíž nárysně než vrchol A. /AB/ = 4 cm, /AA´/ = 5 cm,
vrchol podstavy B leží v bokorysně.

Příklad 63 : Narýsujte pravidelný šestiboký hranol, který má rozměry : podstavná hrana a = 4 cm, výška hranolu v = 8 cm. Hranol je umístěn v půdorysně, k nárysně je nejbližší hrana EE´, nejvzdálenější je hrana BB´, podstavná hrana DE svírá s nárysnou úhel 30°, nejbližší boční hrana je 1 cm vzdálena od bokorysy.

Příklad 64 : Zobrazte pravoúhlé průměty pravidelného čtyřbokého hranolu ABCDA´B´C´D´, /AB/ = 4 cm, /AA´/ = 6 cm, který je umístěn v prostoru takto :
bod A je vzdálen 10 cm od nárysny a 8 cm od bokorysny, bod D je nárysně blíž;
spodní podstava hranolu je rovnoběžná s půdorysnou ve vzdálenost 2 cm;

Souhrnná cvičení

1) Kolik hektolitrů vody se vejde do nádrže tvaru kvádru s rozměry a = 3,5 m, b = 2,5 m, c = 1,4 m?

2) Vypočítejte povrch pravidelného čtyřbokého hranolu o podstavné hraně 12 cm a výšce 75 cm.

3) Kolik zeminy je třeba odstranit při hloubení 200 m dlouhého příkopu, jehož příčný řez je rovnoramenný lichoběžník o základnách 110 cm a 65 cm a hloubce 55 cm?

4) Dřevěný trám délky 4 m má příčný průřez čtverec o straně 15 cm. Vypočítejte objem trámu.

5) Dřevěný trám délky 4 m má příčný průřez čtverec o straně 15 cm. Jakou hmotnost má trám, jestliže 1 m^3 dřeva má hmotnost 790 kg ?

6) Nádoba má tvar kolmého hranolu, jehož podstava má obsah 9,2 m^2. V nádobě je 25 hl vody. Do jaké výše sahá voda v nádobě?

7) Splav na omývání řepy je v podstatě hranol s podstavou rovnoramenného trojúhelníku o základně 6,8 m (šířka splavu) a výšce 4,8 m (hloubka splavu); je dlouhý 25 m. Vypočítejte jeho objem.

8) Kolik čtverečních metrů spotřebuje klempíř na výrobu expanzní nádoby ústředního vytápění tvaru krychle nahoře otevřené s hranou délky 75 cm?

9) Korba nákladního auta s rozměry 4 m, 2,5 m a 0,8 m je do tří čtvrtin svého objemu naplněna pískem. Kolik krychlových metrů písku je naloženo?

10) Podstava kvádru má tvar obdélníku s délkou 2,6 m a šířkou 2,2 m. Výška kvádru je jednou osminou obvodu podstavy. Vypočítejte objem a povrch kvádru.

11) O kolik cm^2 se liší obsahy lichoběžníka a rovnoběžníka Délka základen lichoběžníka je 11 cm a 7 cm a jejich vzdálenost je 5 cm. Délka strany rovnoběžníka je 15 cm a délka k ní příslušné výšky je 3 cm.

12) Výkop byl dlouhý 38 m, 2,2 m široký a 3 m hluboký. Kolik krychlových metrů zeminy bylo vybagrováno?

13) Výkop byl dlouhý 38 m, 2,2 m široký a 3 m hluboký. Kolik jízd při odvozu zeminy muselo vykonat jedno auto, naložilo-li 4,5 m^3 zeminy?

14) Na zahradu s výměrou 800 m^2 napršely 3 mm vody. Kolik desetilitrových konví nám tento déšť nahradil?

15) Kolik prken 2,1 m dlouhých a 15 cm širokých se spotřebuje při výrobě stanových podsad a podlážek, které jsou sestaveny do tvaru neúplného kvádru s rozměry 2,1 m, 2,1 m a 0,75 m?

16) Kolikrát je větší obsah rovnoběžníka a = 32 cm; v_a = 14 cm než obsah kosočtverce s úhlopříčkami délek 16 cm a 4 cm ?

17) Kostkový cukr v balení 1 kg je v krabici s rozměry 20 cm, 12 cm a 5 cm.
a) Kolik kostek cukru s rozměry 2,5 cm, 2,5 cm a 1 cm se vejde do krabice?
b) Vypočítejte hmotnost jedné kostky.

c) Kolik čtverečních metrů kartónu je třeba na výrobu 1 000 000 těchto krabic, je-li na výrobu třeba o 40 % více kartónu, než je povrch krabice?

18) Délka strany kosočtverce je 10 cm a délka jeho delší úhlopříčky je 16 cm. Vypočtěte obsah a obvod kosočtverce.

19) Sestrojte lichoběžník ABCD a = e = 6 cm, c = 4 cm, v = 3 cm.

20) Vypočtěte stranu čtverce, který má stejný obsah jako rovnostranný trojúhelník o straně 5 cm.

21) Délky sousedních stran v kosodélníku jsou v poměru 7 : 5. jedna strana kosodélníku je o 5 cm kratší než druhá strana. Vypočtěte obsah čtverce, který má stejný obvod jako daný kosodélník.

22) Obdélník ABCD, jehož délka je 4 krát větší než šířka, má obvod 50 metrů. Vypočtěte obsah lichoběžníku ABKS, kde S je průsečík úhlopříček a bod K je střed strany BC.

23) Vypočtěte obvod kosočtverce, jehož obsah se rovná 4,48 dm^2 a jedna jeho úhlopříčka má délku 28 cm.

24) Podstavou hranolu je pravoúhlý trojúhelník s odvěsnou 5 cm. Obsah největší stěny je 130 cm^2, výška tělesa je 10 cm. Vypočtěte objem a povrch tělesa.

25) V krychli ABCDEFGH úhlopříčný řez BFHD podél tělesové úhlopříčky má obsah 344 cm^2. Vypočtěte povrch krychle a výsledek v cm^2 zaokrouhlete na jedno desetinné místo.

26) Zmenšíme-li hranu krychle o jednu čtvrtinu její délky, získáme krychli, která má povrch S = 54 cm^2. Určete původní hranu krychle a její objem.

27) Akvárium tvaru kvádru má rozměry dna 30 cm a 5,4 dm. Nalijeme-li do něho 48,6 litrů vody, bude sahat do tří čtvrtin jeho výšky. Jaká je výška stěn akvária ?

28) Jaký obvod má čtverec, který má stejný obsah jako lichoběžník o základnách 6 cm a 4 cm a výšce, která je aritmetickým průměrem jeho základen ?

29) Vypočtěte délku ramen rovnoramenného lichoběžníka, známe-li délky základen a = 4,8 cm, c = 18 mm a jeho obvod O = 116 mm. Vypočtěte obsah tohoto lichoběžníka.

30) Čtverec ABCD má délku strany a. Délku strany AB zvěšíme o 25 %.
O kolik procent musíme zmenšit stranu BC, abychom dostali obdélník o stejném obsahu ?

31) Parcela má tvar pravoúhlého lichoběžníka ABCD, kde AB//CD, s pravým úhlem při vrcholu B, /AB/ = 30m, AB : BC = 5 : 2, AB : CD = 6 : 5. Kolik metrů pletiva je potřeba na oplocení parcely ?

32) Strany obdélníka jsou v 5 : 3, jeho obvod měří 96 cm. Určete délky stran obdélníka.

33) Nádrž o šířce 1,5 m, délce 1,8 m a hloubce 0,9 m je do poloviny naplněna vodou. Hodíme-li do ní krychlový plovák s délkou hrany 0,6 m, hladina stoupne o 1 cm. Kolik procent objemu plováku je pod vodou?

34) Na celou plochu jezera prší. Během noci spadne na 1 m^2 60 litrů dešťové vody. O jakou výšku se zvedne hladina jezera?

35) Určete objem a povrch čtyřbokého hranolu ABCDEFGH, je-li dáno /AB/ = 4 cm; /BC/ = 3 cm a obsah obdélníka BFHD je 105 cm^2.

36) Podstava kolmého hranolu je rovnoramenný trojúhelník, jehož základna je 10 cm a rameno 13 cm. Výška hranolu je trojnásobek obvodu podstavy. Vypočítejte povrch a objem tohoto hranolu.

37) Krabice o objemu 1 litr má tvar čtyřbokého hranolu, jehož výška je dvakrát větší než šířka a šířka je dvakrát větší než délka.
a) Vypočítejte výšku, délku a šířku krabice.
b) Kolik cm^2 papíru se spotřebuje na výrobu takové krabice, jestliže 10 % ze spotřebovaného materiálu připadne na spoje a záhyby ?
c) Jakou minimální délku by muselo mít pevné brčko, abychom jej do krabice mohli jakkoli zastrčit a ono nespadlo dovnitř ?

38) Pravidelný čtyřboký hranol má čtvercovou podstavu o délce a = 15 cm, povrch hranolu je 16,5 dm^2. Vypočítejte :
a) obsah pláště;
b) výšku a objem hranolu;
c) délku tělesové úhlopříčky.

39) Podstava kolmého trojbokého hranolu je pravoúhlý trojúhelník s odvěsnou 5 cm. Obsah největší stěny pláště je 1,3 dm^2 a výška je 10 cm. Vypočitěte objem hranolu.

40) Zmenšíme-li hrany krychle o 30 %, má krychle povrch 1 176 cm^2. Vypočítejte původní délku hrany krychle a její objem.

41) Rovnoramenný lichoběžník má základny dlouhé 12 cm a 45mm. Rameno lichoběžníku má dálku 65 mm. Vypočítejte výšku, úhlopříčku, obsah a obvod lichoběžníku.

42) Mýdlo má tvar kvádru. Milan ho pravidelně používá a zjistil, že za 19 dní se jeho původní rozměry zmenšily o jednu třetinu. Kolik dní může Milan používat zbylý kus mýdla ?

43) Krabice tvaru krychle má délku hrany 4 dm.
a) Kolik metrů čtverečních plechu se spotřebuje na její zhotovení, připočítáme-li 4 % materiálu na spoje a odpad? Krabice má víko.
b) Vejde se do uzavřené krabice tyč dlouhá 70 cm ?

44) Podstavou kolmého čtyřbokého hranolu je rovnoramenný lichoběžník se základnami dlouhými 1,8 dm a 80 mm, které jsou od sebe vzdáleny 12 cm. Tato vzdálenost je 60 % tělesové výšky hranolu. Vypočtěte objem a povrch hranolu.

45) Kvádr má objem 200 litrů , hrany mají délky 50 cm a 40 cm. Vypočtěte povrch kvádru.

46) Vypočítejte výšku rovnoramenného lichoběžníka ABCD (AB // CD, je osově souměrný podle osy základen), jestliže a = 7 cm, b = 6 cm, c = d = 3 cm ?

47) Rameno rovnoramenného lichoběžníku ABCD (AB $\parallel$ CD) má délku 41 cm, střední příčka EF=45cm, výška se rovná 40 cm. Vypočítejte délku obou základen.

48) Vypočtěte délky stran rovnoramenného trojúhelníka, má-li jeho výška na základnu velikost 25 cm a poměr velikosti základny k velikosti ramena je 6:5.

Výsledky příkladů:

1) 72°; 81°; 90; 117°;**2) a)** 94,4 cm; **b)** 148 dm;
3) a) 161 cm^2 ; **b)** 119,72 dm^2; **c)** 0,224 m^2 ;
4) 0,4 m; **5)** 7,2 cm;
6) a) 24 cm; 35 cm^2; 5 cm; **b)** 19,6 cm; 29,61 cm^2; 5,8 cm;
7) a) o 195 cm; **b)** 1 m;
8) a) 55,04 cm^2; **b)** 1,029 cm; **c)** 7 cm; **d)** 56 cm; **e)** 45 cm;
10) a) 7,48 dm; 3,1 dm^2; **b)** 20,6 cm; 26,5 cm^2;
11) a) 10 m; **b)** 21 dm; **c)** 2 m; **d)** 260 mm; **e)** 16 cm; **f)** 1,72 m; **g)** 40 cm;
12) a) 24 cm^2; **b)** 24,14 cm^2; **c)** 110,8 cm^2; **d)** 48 cm^2;
13) 3,75 kg;**14)** 874 m;**15)** 8 metrů;**16)** 79,189 m^2; 6 rolí;**18)** 5,65 m;
19) 12,5 cm^2; přibližně 3,54 cm;
20) a) ne; **b)** ano; **c)** ano, je-li strana čtverce 4 jednotky; **d)** ano; **e)** ano;
f) ano; **g)** ano; **h)** ano; **i)** ne; j) ano;
21) 50%. **24) a)** 20 cm; 20 cm^2; **b)** 18 cm; 33,3 cm^2; **c)** 100 cm; 11,5 dm^2;
25) a) 42 cm^2; **b)** 110,05 cm^2; **c)** 62,5 cm^2; **d)** 90 cm^2; **e)** 11,1 cm^2;
f) 24 cm^2; **g)** 73,3 cm^2;
27) a) 28 cm^2; **b)** 1 697,5 cm^2;28) 10 cm; **29) a) 7** cm; **b)** 28 cm; **c)** 54 cm;
30) a) 28 cm^2; 23,65 cm; **b)** 14,235 cm^2; 15,25 cm; **c)** 266,5 cm^2; 68,76 cm;
36) a) 0,64 m^3; S = 8,08 m^2; **b)** 15 cm^3, 46 cm^2; **c)** 150 cm^3; 210 cm^2;
37) a) 220,8 cm^3; 247,2 cm^2; **b)** 120.$\sqrt{2}$ cm^3; 187,58 cm^2;
38) a) 432 cm^3; 372 cm^2; **b)** 240 dm^3; 566dm^2; **c)** 1,728 m^3; 9,12 m^2;
39) a) 343 m^2; 294 m^2; **b)** 592,704 cm^3; 455,93 cm^2; **c)** 42,875 cm^3; 73,5 cm^2;
d) 21,952 cm^3; 47,06 cm^2;
40) a) 207,85 cm^3; 203,14 cm^2; **b)** 468 cm^3; 367,12 cm^2;
41) a) 10 cm; **b)** 273,6 cm^2;

42) a) 72,576 cm^3; 144 cm^2; **b)** 43,56 cm^3, 74,58 cm^2; **c)** 11,968 cm^3; 61,12 cm^2; **d)** 45 cm^3; 78 cm^2;
43) a) 6 cm; **b)** 18 cm; **c)** 4 cm;
44) 90 cm^2; **45) a)** 320 m^2 obkladaček; **b)** 33 hodin 20 minut;**46)** 1,92864 m^3;
47) 3 434 cihel;**48)** 8 dm; 10 dm;
49) Pravoúhlým průmětem trojúhelníka bude shodný trojúhelník.
50) a) spodní podstava ABCD leží v rovině půdorysny; **b)** zadní stěna leží DCC´D´ leží v rovině nárysny; **c)** spodní podstava ABCD leží v rovině půdorysny a zadní stěna leží DCC´D´ leží v rovině nárysny;

Výsledky souhrnných cničení

1) 122,5 hl;**2)** 3 888 cm^2;**3)** 96,25 m^3;**4)** 90 dm^3;**5)** 71 kg;**6)** 2,7 dm; **7)** 408 m^3;
8) 2,812 5 m^2;**9)** 6 m^3;**10)** 6, 864 m^3; 22,96 m^2;**11)** obsahy jsou shodné;
12) 250,8 m^3;**13)** 56 jízd;**14)** 240 konví;**15)** 34;**16)** 14 krát;
17) a) 192; **b)** 5,21 g; **c)**112 000 m^2;**18)** 96 cm^2; 40 cm;**20)** přibližně 3,3 cm;
21) 225 cm^2;**22)** 37,5 m^2;**23)** 85 cm;**24)** 360 cm^2; 300 cm^3;**25)** 1 459,5cm^2;
26) 4 cm; 64 cm^3;**27)** 4 dm;**28)** 20 cm;**29)** 25 mm; 660 mm^2;**30)** o 20 %;
31) 80 m ;**32)** 30cm; 18 cm;**33)** 12,5 %;**34)** 6cm;**35)** 253 cm^3; 318 cm^2;
36) 4 008 cm^2; 6 480 cm^3;
37) a) 20 cm; 5 cm; 10 cm; **b)** 778 cm^2; **c)** 22,9 cm;
38) a) 1 200 cm^2; **b)** 20 cm; 4 500 cm^3; **c)** 29,15 cm;**39)** 0,3 dm^3;
40) 20 cm, 8 000 cm^3;**41)** 53 mm, 98,1 mm, 4 372,5 mm^2, 295 mm;
42) 8 dní;**43) a)** 99,8 dm^2; **b)** nevejde;**44)** 3 120 cm^3; 1 352 cm^2;
45) 220 dm^2;**46)** 5,66 cm;**47)** 54 cm; 36 cm; **48)** 37,5 cm, 31,25 cm;